

je nejdě vidět jako oběti a bezmocné bytosti, jejich objektifikace přímo zahrnuje aktivní participaci a je řízena jimi samými ve stejné míře, jako je řízena lékaři a procedurami. Někdy dokonce pacienti na vlastní objektifikaci aktivně participují (snaha o navázání dobrého vztahu s lékařem jako propustky k další léčbě; návštěvě kliniky předchází dlouhé období pozorování těla jako objektu).

V posledních dvou kapitolách, již na ryze teoretické (a místy vizionářské) rovině, Thompson popisuje vztah asistované reprodukce k různým sociálním institucím, především k ekonomii. Biomedicínský způsob reprodukce má podle ní vlastní charakteristický systém hodnoty a směny, životních drah, politických forem, hierarchie a komodit. To vytváří specifickou bio-ekonomii, která decentralizuje produkci ve prospěch reprodukce a modifikuje kapitalistické koncepty času, identity a příbuzenství. Základem stratifikace v této nové ekonomii je vlastnictví těla schopného reprodukce. Zatímco kapitalismus funguje na základě akumulace zboží, biomedicínský způsob reprodukce je orientován na budoucnost a pracuje s přísliby. To, co je v kapitalismu odpadem vzniklým při výrobě, je zde nedotknutelným embryem a zároveň profánním genetickým materiálem. Díky rozvoji asistované reprodukce vzniká nová ekonomie, která má radikální dopad na západní společnost. Pro další vývoj bude podle ní klíčová míra, v jaké této nové ekonomii porozumíme a dokážeme do ní začlenit etické normy, a také aktivita pacientů. V následujících letech podle ní budou do současných sociálních a kulturních narativů o významu plození a vychování dětí začleněny i takové procedury, které dnes vnímáme jako extrémní, jakými je ovlivňování vlastností potomků na embryonální úrovni, pěstování kmenových buněk atd.

Kniha Thompson přináší unikátní a rozsáhlou reflexi vztahu mezi reprodukcí jako výsledkem nejnovějšího biomedicínského výzkumu a dříve vzniklých společenských

institucí a působivý popis toho, jak jsou inovativní technologie zakotvovány do konzervativních struktur společnosti a používány pro jejich reprodukci. Reflektuje i témata, která jsou pro českého čtenáře nová a vzdálená, jako je například příbuzenství vzniklé na základě umělého oplodnění s využitím náhradní matky, které se u nás neprovádí. Neméně aktuální a naléhavou, ale stejně málo reflektovanou otázkou je také nerovný přístup k léčbě neplodnosti prostřednictvím asistované reprodukce, která, byť oficiálně hrazená z veřejného zdravotního pojištění, představuje pro pár nemalé náklady. I přes silnou vazbu na americké prostředí tak tato monografie může být velmi inspirující. Čtenáře, kterému by náročný a vysoce teoretický text dělal problémy, ale o problematiku asistované reprodukce se zajímá nebo se jej týká, bych odkázala na kapitoly těžící z empirického materiálu, jež přinášejí řadu příkladů použití asistované reprodukce, která jak Thompson zdůrazňuje, neprodukuje jenom potomky, ale ve stejné míře také jejich rodiče a ostatní příbuzné.

Lenka Slepíčková

Ondřej Císař: *Politický aktivismus v České republice*

Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008, 188 s.

Kniha Ondřeje Císaře „Politický aktivismus v České republice“ je důležitým a vítaným příspěvkem ke studiu české občanské společnosti. Kniha není příliš obsáhlá a má sevřený a jednoduchý formát. Téma je velmi konkrétní, je přesně vymezeno a zasazeno do kontextu relevantní zahraniční literatury z oblasti studia sociálních hnutí. V tomto relativně úzkém kontextu potom autor buduje a rozvíjí svoji argumentaci, empirické šetření a závěry. Takovému typu studií fandím: konkrétní teoretický rámec, který umožní dobré zacílení studie, teore-

tické ukotvení sběru empirických dat, a následná analýza a interpretace dat směřující zpět k teorii.

Kniha má bez příloh a rejstříků 160 stran; je členěna do devíti kapitol. Úvod (kapitola 1) přitom představuje důkladné shrnutí celé knihy. Jednotlivé následující kapitoly do hloubky rozpracovávají konkrétní kroky, argumenty a závěry, nastíněné již v úvodu.

Císař se věnuje specifickému rysu občanské společnosti ve střední a východní Evropě – tedy existenci rozvinuté infrastruktury nevládních organizací a účinného politického aktivismu, který však není spojen s mobilizací jednotlivců. Kniha se zaměřuje na tento neparticipační aktivismus (tzv. *nový transakční aktivismus*) v České republice a zkoumá, co vedlo k jeho rozvoji.

Autor vychází z konceptuálního rozlišení dvou pojmů, participace a aktivismu. Zkoumá potom dvě dimenze – schopnost nevládních organizací mobilizovat veřejnost (mobilizační kapacita) a schopnost uplatnit se v politickém procesu (transakční či advokační kapacita). Na základě toho buduje typologii aktivismu, kde rozlišuje pět modů aktivismu: *starý participativní aktivismus* (vysoká míra mobilizace i advokační kapacity), *nový transakční aktivismus* (nízká míra mobilizace, ale vysoká advokační kapacita), *nový radikální aktivismus* (slabá mobilizace i advokační kapacita), *občanská sebeorganizace* (slabá mobilizace i advokační kapacita) a *epizodická masová mobilizace* (vysoká míra mobilizace, ale nízká advokační kapacita).

Popsaný model považuji za velmi užitečný, protože konceptuální rozlišení participace a aktivismu umožňuje popsat jinak matoucí realitu české občanské společnosti, tedy jakýsi paradox relativně úspěšné advokacie některých nevládních organizací při absenci masové podpory a mobilizace. Jak tento jev studovat? Jak jej z hlediska občanské společnosti hodnotit? Zde je potenciálně užitečný rámec.

Na základě empirického výzkumu (analýza zpráv v archivu ČTK za pět let 1993, 1996, 1999, 2002, 2005) autor sleduje výskyt protestních událostí, které přiřazuje k jednotlivým modům aktivismu. Zaznamenává přitom také jejich geografické rozmístění, počet účastníků, repertoár jednání a cíle. Ve druhé fázi se zaměřuje na transakční aktivismus v oblasti ekologie, práv žen a lidských práv a zkoumá, co umožnilo jeho vznik a rozvoj v České republice. Zaměřuje se přitom na dva faktory – na politické příležitosti a finanční zdroje organizací. Dochází k závěru, že rozvoj tohoto typu politického aktivismu umožnil zahraniční patronát – tedy financování zahraničními dárci.

Autor se v knize blíže věnuje mechanismu fungování zahraničního patronátu a tomu, zda a jak zahraniční patronát určoval agendu nevládních organizací. V kontextu diskuse o dopadu zahraničního patronátu na advokační organizace ve střední a východní Evropě potom autor přesvědčivě argumentuje proti tezi, že mezinárodní programy pomoci napomáhaly kooptaci místních aktivistických organizací a vedly k ochromení domácích sociálních hnutí.

Knihu jsem si přečetla se zájmem a mohu ji jen doporučit. Ráda bych se zde ale zmínila o jednom momentu, kde z mého pohledu relativně úzký teoretický rámec nedostačuje. Chybí mi důkladnější vymezení občanské společnosti a diskuse zvoleného pojetí a jeho možných dopadů. Autor používá pojem občanská společnost, kterou bez větší diskuse vymezuje jako „soubor zprostředkujících organizací a skupin“ (s. 8). Důvod je zřejmý – autor explicitně nechce ztotožnit občanskou společnost s individuální participací v nevládních organizacích, tj. s organizovaným členstvím (s. 25). Zaměřuje se proto na nevládní organizace.

Tomu rozumím, ale existují i jiné formy individuální občanské participace než členství v organizacích. Mohli bychom sem zařadit individuální dobrovolnictví, dár-

covství nebo třeba protesty proti spalovnám, skládkám odpadů a jiným událostem, často vedeným tzv. syndromem NIMBY (*not in my backyard*). Tedy jednání, které vychází z individuálního zaangažování ve veřejné věci a které se může a nemusí pojit s protestním úsilím organizací.

Zdá se mi, že autor se zbavuje organizovaného členství a s ním (implicitně a v knize bez povšimnutí) dalších forem individuální participace. Když potom uvádí modus „občanské sebeorganizace“ jako neočekávaný prvek v datech, nelze se co divit. Jak by jej mohl očekávat, když na začátku zúžil pojem občanské společnosti na organizace a angažovanost jednotlivců ponechal stranou?

Další komentář se týká indikátorů mobilizační kapacity organizací. Autor volí jako indikátory počet organizovaných členů a počet účastníků protestních událostí. Dalším zajímavým indikátorem mobilizační kapacity by podle mne mohl být počet dárců nebo počet finančních darů mimo členské příspěvky. Autor však považuje fi-

nanční zdroje spolu s příležitostmi za nezávislou proměnnou, která určuje mobilizační kapacitu. To je možná k zamyšlení: finanční zdroje mohou přece být právě výsledkem mobilizační kapacity organizace, ne její příčinou.

Na závěr drobná poznámka. U financování transakčních aktivistů je uváděna několikrát Nadace rozvoje občanské společnosti NROS (s. 110, 116–117). Zajímalo by mne, jak systematicky autor studoval další nadace, protože to z textu není patrné. Z hlediska analýzy to není podstatné, ale např. Nadace Partnerství se přímo zaměřuje na oblast ekologie a měla počátky v programu na podporu ochrany životního prostředí a posílení demokracie ve střední Evropě z prostředků amerických nadací. Nevím, jestli se tato nadace podílela nějak podstatněji na financování advokačních organizací v oblasti ekologie, ale zajímalo by mne, jestli bychom se dozvěděli něco zajímavého navíc, kdyby se v centru pozornosti ocitla i tato (nebo jiné?) nadace.

Tereza Pospíšilová